

Társadalom

13/2018

Adócsalás és egyenlőtlenség Annette Alstadsaeter – Niels Johannesen – Gabriel Zucman:
Tax Evasion and Inequality

NBER Working Paper, 2017. 23772. sz. 1–56. p.

URL: <http://www.nber.org/papers/w23772.pdf>

Ismeretes, hogy az egyenlőtlenségek vizsgálatában kérdőjelek állnak a megoszlást tükröző legmagasabb, illetve legalacsonyabb jövedelmű csoportokhoz tartozók adatai mögött. Az adózás közgazdasági hatásait kutató norvég és dán szerző, valamint a francia közgazdász, a *Nemzetek rejtett gazdagsága* (The Hidden Wealth of Nations) című, 2015-ben megjelent könyv írója, Gabriel Zucman arra tettek kísérletet, hogy mintegy kerülő úton fellebbentsék a fátylat a jövedelmi felső hányadba soroltakat, azaz a legtehetősebbeket jellemző helyzetről. A vizsgálat a teherviselést adóparadicsomok közbeiktatásával elérni igyekvők, a kirívóan magas jövedelmeket élvezők azon adatain alapul, amelyek az elmúlt évtizedben kiszivárogtatások következtében kerültek nyilvánosságra. Így a szerzők egyrészt a Panama-akták néven elhíresült állomány egy részére támaszkodtak, másrészt pedig a „svájci kiszivárogtatás” néven ismertté vált feltárástól származó információkra, amelyeket az Újságírók Nemzetközi Tényfeltáró Konzorciuma (ICIJ) publikál. A két, mikroadatokat tartalmazó forrásból merített információkat ütköztették a Dánia, Norvégia és Svédország teljes népességének vagyoni kimutatására vonatkozó számokkal, s a kör szűkítése végett támpontként a skandináv országokban engedélyezett adóamnesztiák során napvilágra került adatokat is felhasználták. Áttekinetve a három ország véletlenszerű adóellenőrzéseinek adatait is, valamint a kiszivárogtatott információkat, arra a következtetésre jutottak, hogy Norvégiában a legfelső jövedelműek 0,01%-a jövedelmének 30%-át a teherviselés alóli kibújással menti – szemben az adócsalás arrafelé kimutatható, mindössze 3%-ra rúgó átlagos mértékével.

A SwissLeak néven ismert eset nyomán, 2007–2008 folyamán a HBSC bank svájci leányvállalatánál 2006 novembere és 2007 márciusa között vezetett számlák váltak közismertté; összesen százezer ügyfél és húsz ezer offshore-cég adatai tárultak fel. A Panama-akták 2015 áprilisától az adóparadicsomként elkönyvelt közép-amerikai állam Mossack Fonseca nevű jogi szol-

gáltatójának titkaiba engedtek bepillantást, 240 000 offshore vállalat és részvénytulajdonosaik adataival; némelyikük az 1990-es évek végétől datálódik.

Mivel a jövedelmi egyenlőtlenségek kutatásában az utóbbi másfél évtizedben előtérbe került az adózás alakulásának elemzése, különösen a felső jövedelmi csoportok tagjainál, kérdés, milyen magatartást tanúsítanak a tehetős rétegek az adózás tekintetében, mekkora az adócsalást elkövetők hányada. Előjáróban ezért a tanulmány vizsgálja az adócsalás és az offshore-cégek által lehetővé tett adóelkerülés (legális adóminimalizálás) előfordulását a vagyonos rétegek körében. A jövedelmi egyenlőtlenségre vonatkozó kutatások alapján megállapítható ugyanis, hogy az ennek során felhasznált adózási adatok nem a valódi jövedelemről és vagyonról vallanak: a kiemelkedően tehetős rétegek az adózás progresszivitása miatt a bevallásnál erősen hajlanak forrásaik alábecsülésére. Az egyenlőtlenség szórása mind történeti, mind az egyes országok közötti összehasonlítás tanúsága szerint a legfelső hányadoknak tudható be (az Egyesült Államokban a csúcson lévő 0,1% által birtokolt vagyon aránya az összesből 1970 és 2017 között mintegy 7%-ról 22%-ra emelkedett, míg a közvetlenül alattuk elhelyezkedők részesedése nagyjából változatlan maradt).

Az offshore cégek révén elkövetett adócsalásokról a kiszivárogtatásokat megelőzően nem álltak rendelkezésre adatok. Viszont a nyilvánosságra került adatok összehasonlíthatóvá tételét követően megállapítható, hogy egyfajta küszöböt képvisel a felső jövedelmi percentilisbe sorolt adózók sávja: egyre nő annak valószínűsége, hogy az érintettek offshore-ügyletekkel rejtik el jövedelmüket; mi több, a legfelső 0,1% esetében ugrásszerűen (tizenháromszorosára) nő a valószínűsége annak, hogy az érintettek offshore-ügyletek segítségével titkolják, rejtik el jövedelmüket. A skandináv országokban a felső 1% birtokolja a (nem eltitkolt) vagyon egyötödét, a legfelső 0,1% pedig mintegy tizedét. A Panama-akták vizsgálata azt mutatta, hogy ebben a körben a nehezen áttekinthető fedőcégek bevetése a bevett eljárás.

Mivel a kapott eredmények ellentmondanak annak az 1972 óta a szakirodalomban általánosan elfogadott tételnek, miszerint a legtehetősebbek az adóellenőrzések vélelmezett gyakorisága miatt kevésbé hajlanak az adócsalásra, a szerzők modellt állítottak fel az adócsalás érvényesülésének tisztázására, amely nemcsak az adócsalás iránti keresletet veszi figyelembe, de a kínálatot is, a jelenséget a nem legális pénzügyi „szolgáltatást” nyújtók oldaláról is értelmezve. Alkal-

mazásával arra jutottak, hogy az egyenlőtlenségek növekedése esetén a legfelső jövedelmű réteg tagjai létszámukban megcsappannak ugyan, ám közben a kezükben lévő vagyon megduzzad, így bár az ügyfelek száma csökkenhet, a szolgáltatókhoz vándorló összeg nő. A jelenséget a „svájci kiszivárogtatás” adatai igazolták.

Az áttekintés finomítani szándékozott a legfelső jövedelmi hányadba tartozó egyének helyzetére vonatkozó információkat. Adatai arra utalnak, hogy az adózás alapuló vizsgálódások jelentős mértékben alulbecsülhetik a világban az elmúlt négy évtizedben végbement jövedelemkoncentráció mértékét – kiváltképp, ha figyelembe vesszük, hogy a latin-amerikai és az európai államok polgárai a norvég vagyonosoknál tekintélyesebb összegeket menekíthetnek adóparadisomokba.

TÁRGYSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenség, adócsalás, felső jövedelmi percentilis

HOLKA LÁSZLÓ

14/2018

Amerikában a középosztály jövedelmei öt térképen haladást mutatnak, de javarészt csökkenés történt

Alan Berube: Five maps show progress made, but mostly lost, on middle-class incomes in America

Brookings Report, 2017. október 12.

URL: <https://www.brookings.edu/research/five-maps-show-progress-made-but-mostly-lost-on-middle-class-incomes-in-america/>

Az Egyesült Államokban az ezredforduló óta első ízben három éve mutattak növekedést a háztartások reálértékben kifejezett jövedelmei, amelyek két, egymást követő esztendőben, 2015-ben és 2016-ban is emelkedtek. A fejleményt a Brookings Institution szakértője mutatja be.¹ A rövid áttekintés a középosztály jövedelmeinek alakulását ismerteti a földrajzi eloszlásra összpontosítva. A folyamatos lakossági felvétel, a 61 000 fő kikérdezésével végzett Current Population Survey ada-

tainak tanúsága szerint a háztartások jövedelmeinek mediánja 2015-ben és 2016-ban az inflációval kiigazítva 3,2%-kal emelkedett. A jövedelem szempontjából értelmezett középosztály tagjainál azonban a növekedés kifejezetten szerénynek nevezhető: az elért szint csak enyhén haladja meg az 1999-ben tapasztalt értéket. Alakulása hullámzónak mondható: az előző 17 esztendő folyamán a reálértékben mért medián jövedelmek előbb csökkentek az ezredfordulón bekövetkezett válság idején, majd kissé emelkedtek, ám a 2008. évi válság nyomán egyértelmű zuhanásuk következett be. A hosszú idő óta először kimutatható emelkedés területi szempontból jelentős egyenlenségeket fed.

Az elemzés a városokat veszi szemügyre, valamint a városi körzeteket (micropolitan statistical area), amelyeknél a 2016. évi meghatározás szerint a települések lélekszáma vonzaskörzetekkel együtt nem haladta meg a 65 000 főt. A feldolgozás során a 2000. évi népszámlálás, továbbá a 2016-os Amerikai Közösségi Felvétel (American Community Survey, ACS) adataira támaszkodott, az összehasonlíthatóság érdekében megyei szintű adatokra számítva át az egyes egységekre vonatkozó jövedelmi tényszámokat (ismeretes, hogy az ACS a népszámlálás hosszú kérdőívét kiegészítő, 2010 óta évente végzett adatgyűjtést fed, a magyarországi háztartás-statisztikai összeírás megfelelője). Végeredményben összesen háromszáz városi körzet került az áttekintés látókörébe, amelyeket a vizsgált 17 esztendő folyamán mutatott képük alapján öt, térképeken is ábrázolt csoportra osztottak.

„Virágzóknak” minősült az első csoport. A 2000. évi népszámlálás és az ACS adatai alapján az Egyesült Államok háztartásainak reálértékben kifejezett medián jövedelme az ezredforduló és 2016 között 5%-kal csökkent (az eltérést a CPS eredményeitől – 0,6 százalékpontos emelkedés – annak átszervezése magyarázza). Ezzel szemben 25 városi körzet legalább 5%-os emelkedéssel tűnt ki – közöttük vannak az energiaszektor fellendüléséből hasznot húzó kisebb települések is, a technológiai fejlődésből merítő nagyobb egységek is. „Kiegyensúlyozottak” a következő csoport települései, amelyek az 5%-os növekedési ütem körüli értékeket mutatták fel, számuk 37 volt. „Talpra álló” körzetnek 73 egység nevezhető, a csoport összetétele változatos. Közös vonásuk, hogy visszaesésük az 1999-es szinthez képest megmaradt az 5–10%-os határon belül. A legnagyobb kategóriát a 86 körzetet számláló „küszködők” alkotják, a visszaesés 10–15% között mozog – ide sorolható többek között a nagy ipari centrumok

¹ A Brookings Institution washingtoni székhelyű nonprofit intézmény magát az 1916-ban alapított, Institute for Government Research nevű szerveződés örökösének tekinti; jelenleg országos közéleti kérdésekkel foglalkozik, a tudományos életben és a kormányzati szférában dolgozó kutatóknak ad megbízásokat, közöttük nemzetközi szakértőknek is. Elemzéseit 1983 óta éves jelentésekben teszi közzé.

némelyike. Ám a hagyományos iparvárosok többsége a 76 egységből álló, „erősen sújtott” kategóriába került, ahol a visszaesés meghaladta a 15%-ot. Közülük 47 öt állam területén található (Indiana, Michigan, Észak-Karolina, Ohio, Wisconsin). Az ipar átalakulásának nehézségeire utal, hogy míg az Egyesült Államok városi körzeteiben a feldolgozóiparban foglalkoztatottak aránya 2000 és 2016 között 3,9 százalékponttal csökkent, az öt államban a megfelelő arány 5,3 százalékponttal rúgott.

TÁRGYSZAVAK: középosztály, medián jövedelem, Egyesült Államok
HOLKA LÁSZLÓ

15/2018

Az új középosztály felemelkedése és változó struktúrája Indiában

Sandhya Krishnan – Neeraj Hatekar: Rise of the New Middle Class in India and Its Changing Structure *Economic and Political Weekly*, 2017. 22. sz. 40–48. p.
URL: https://www.researchgate.net/publication/317345165_Rise_of_the_New_Middle_Class_in_India_and_Its_Changing_Structure

A gazdaság 1991 júliusától megkezdett liberalizálását követő időszakban India társadalmában jelentős változások következtek be. Erőre kapott, és feltűnő, háromszázmillió fős számbeli gyarapodáson ment át az a társadalmi réteg, amelyet a fogalom pontos meghatározása nélkül középosztálynak neveznek. A mumbai egyetem munkatársai tanulmányukban ennek az „új középosztálynak” a jelenségét vizsgálják statisztikai adatok alapján: megállapításuk szerint egyetlen kivételtől eltekintve a kérdés kutatói közül elemzésében senki sem használta a háztartások fogyasztására vonatkozó tényszámokat.

A szerzők előjáróban áttekintik az indiai középosztály körülhatárolására tett próbálkozásokat. Megemlítik azt a megközelítést, amelyik a közlekedési eszközök (motorkecpárok, mopedek, személygépkocsik) tulajdonához köti a besorolást. Ismertetik a fejlődő országokhoz viszonyító, relatív mértékegységeket alkalmazó eljárásokat, s leszögezik: tanulmányuk céljaira azt a módszert találták megfelelőnek, amely a szegénységi küszöböt képviselő, 1993. évi vásárlóerő-paritáson számított napi 2 dollár fölötti fogyasztási kiadást tartja a „belépőnek” a középosztályba. Emellett 10 dollárban megállapítanak egy „felső” határt is (nehogy kimaradjanak az „újaknak” minősítettek közül a tehetőseknek nem minősített polgárok).

Az így meghatározott új társadalmi réteg vizsgálatahoz a szerzők a Nemzeti Adatfelvételi Hivatal¹ által ötévenként végrehajtott háztartás-statisztikai felmérések három fordulójának adatait vették szemügyre. A fogyasztási kiadások alakulását így 1999/2000, majd 2004/2005, végül 2011/2011 esetében vizsgálták.

Az elemzéshez első lépésben az 1993. évi, vásárlóerő-paritáson mért dollárértékeket átszámították rúpiára, ennek során a megfelelő évekhez igazítást a GDP-deflátorral végezték el, hogy tükrözzék az ország egész népességére érvényes helyzetet, lévén, hogy a (városi és falusi) fogyasztói árindex csak 2011-től áll rendelkezésre (az előzőleg alkalmazott városi, illetve falusi dolgozókra kialakított fogyasztói árindexeket a biztonság kedvéért összehasonlították saját eredményeikkel, és nem fedeztek fel lényeges eltéréseket közöttük).

A kapott eredményeket a fogyasztási kiadások szerinti hat kiadási kategóriába besorolva jutottak az egyes csoportok létszámához a három kiválasztott időpontban: a szegények közé kerültek a 2 dollárnak megfelelő összegnél kevesebbet költők, az új középosztályba a 2–10 dollárnyi összeget kiadók. A középosztályt magát három alcsoportra különítették el; a tehetősek a 10 dollárnál többet költők lettek. Az eredmények azt mutatják, hogy az ezredforduló és 2012 közötti évek leforgása alatt a szegények aránya 70,7-ről 47,8%-ra apadt, míg a tehetőseké 0,4-ről 1,9%-re duzzadt (a városokban a megfelelő arányok a szegényeknél 44,0 és 22,0%, a tehetőseknél 1,3 és 5,7%, míg falun a szegények aránya 79,6-ről 58,7%-ra enyhült, a tehetőseké 0,1-ről 0,4%-ra nőtt). Az új középosztályhoz soroltak részesedése az ország népességéből az ezredfordulón kimutatott 20,3%-ról némi visszaesést követően 2004/2005-ben 27,9%, 2012-re 50,3%-ra emelkedett. Abszolút számokban kifejezve a kezdeti 289,7 millió főről előbb 304,2, majd 604,3 millió főre nőtt. Az ország népességének felét meghaladó tömeg nagyobbik hányada vidéki (355,7 millió fő), kisebbik része városi lakos (248,7 millió fő). A gyarapodás jellemzően a 2–4 dollárnak megfelelő összeget költők létszámának bővüléséből fakadt.

Regionális szempontból közelítve megállapítható, hogy az egyes államok eltérő módon növelték az új

¹ Indiában 1999 óta a Statisztikai és Programértékelési Minisztérium statisztikai ágazatának részlegeként működő National Sample Survey Office (NSSO) az ország egészére kiterjedő statisztikai felmérések letéteményese; a gazdasági szervezetek éves felmérésétől a városi és falusi árak megfigyelésén át a természetbecslésekhez nyújtott módszertani tanácsadásig fejt ki tevékenységét. Elsődleges adatgyűjtéseit a háztartási felvételek képviselik.

középosztályhoz sorolt lakóik számát. India egészére a lélekszámmal viszonyított növekedés 30%-ra rúgott; ezt az arányt a déli államok közül csak Tamilnádban és Keralában haladták meg, nyugaton Maharastra és Gudzsarát, északon Dzsammu és Kashmir, Harijana és Pandzsáb államokban. Ám minden állam társadalmára nagy hatást gyakorolt a liberalizálás és a globalizáció érvényesülése. Összetételét tekintve módosult a középosztály maga is: a rétegre hagyományosan a hindi dominancia volt a jellemző – egyes vélekedések szerint ez fennmaradt (a szerzők szerint a kérdés további kutatást igényel). És míg az új középosztály tagjai közt nem változott a vallás szerinti megoszlás, addig fennmaradt a kasztok alapján történő elkülönülés: ez érvényes a jegyzékbeli kasztok tagjaira, és fokozottan áll a jegyzékbeli törzsekhez tartozókra.

TÁRGYSZAVAK: középosztály, szegénységi küszöb, India

HOLKA LÁSZLÓ

16/2018

A külföldi migráció szerepe Prága átalakuló térbeli társadalmi tagozódásában

Ivana Přidalova – Marti Ouředníček: Role zahraniční migrace v měnící se sociálně prostorové diferenciaci Prahy *Sociologický časopis*, 2017. 5. sz. 659–692. p.

DOI: [10.13060/00380288.2017.53.5.360](https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.5.360)

A Cseh Köztársaság fővárosa az elmúlt években a nemzetközi migráció tekintetében sajátos helyzetbe került. A többi volt szocialista ország fővárosához képest Prágában lett a legnagyobb a külföldről érkezettek aránya a lakosság egészen belül. Igaz, Riga és Tallin népességében a „külhoniak” aránya meghaladja a 20%-ot, ám az ebbe a kategóriába tartozókat a Szovjetunió idején oda költöztek (főként oroszok) alkotják. A történetileg Csehországgal összehasonlítható államok, azaz a visegrádi négyek fővárosai között viszont egyértelmű Prága első helyezése. Az Eurostat adatai szerint Prága lakosságán belül a 13%-ot is meghaladja a külföldön születettek aránya, míg Pozsonyban és Budapesten 3%-ról tudósítanak az adminisztratív nyilvántartások, Varsóban pedig 0,6%-ról. Az egybevetést lehetővé tevő legfrissebb, 2014-es adatok alapján az egyes fővárosok nemzetközi vándorlási egyenlege ezer lakosra kivetítve Pozsony esetében –0,5, Varsóban 0,02, Budapestnél 4,3 – velük szemben Prága 10,1-es értéket mutatott fel.

A nemzetközi vándorlás révén az utóbbi másfél évtizedben a cseh fővárosba érkező külföldiek lettek a lakosság növekedésének egyedüli forrásai, évi átlagban 9022 fővel, tetemesen meghaladva a népesség természetes szaporodása és a belső költözések következtében bekövetkezett változásokat. A folyamat tartósnak bizonyult, amennyiben 1991 és 2014 között a hivatalos statisztika által nyilvántartott külföldiek száma meghatszorozódott. Mivel a Csehországba igyekvők egyharmada Prágát és környékét szemeli ki jövődó tartózkodási helyéül, megjelenésük érezhető nyomot hagy a cseh főváros térbeli társadalmi tagozódásán.

A bevándorlásnak a városok életére gyakorolt hatását részletező elméleti irodalom áttekintését követően a szerzők (a Károly Egyetem társadalomföldrajzi és regionális fejlesztési tanszékének munkatársai) kitérnek a külföldi népesség jelenlétének előtörténetére. Megállapítják, hogy az 1989-ig terjedő időszakban a cseh fővárosra az etnikai homogenizálódás volt a jellemző, ám egyúttal a KGST és a harmadik világ országai közötti együttműködési megállapodásoknak megfelelően megjelentek az első külföldi munkások (elsősorban Vietnamból, de Angolából, Kubából és Lengyelországból is), akik a munkahelyük mellett létesített szállásokon összpontosultak. Az 1991. évi népszámlálás során Prágában 27 000 külföldi állampolgárságú egyént írtak össze, öt évre rá számuk megkétszereződött, majd az igazán jelentős ugrás az ezredforduló első évtizedében következett be, s 2014-re számuk elérte a 170 000 főt. A kategórián belül a legnépesebb csoportokat 2011-ben az ukránok (27%), a szlovákok (12,4%) és az oroszok (10,9%) alkották, s jelentős volt még a vietnamiak (6,2%), az Egyesült Államokból és a Kínából érkezettek aránya (3,0, illetve 1,9%). Míg az Egyesült Államok polgárainak 96%-a szellemi tevékenységet fejtett ki, és csupán 2,8%-uk tevékenykedett a kereskedelem és a szolgáltatások terén, a vietnamiak 71,1%-a dolgozott az utóbbi szférában, és 22%-uk végzett szellemi munkát.

A migráció mérését gátló tényezők tudatában a szerzők egyrészt a külföldiek folyamatos nyilvántartását végző adminisztratív forrásokra, másfelől a népszámlálások adataira támaszkodtak, a kétféle mérés tökéletlenségei következtében a nyilvántartásokat az áramlások, a censusokat a térbeli elhelyezkedés felbecslésére használva fel. Az elemzés ennek alapján feltárja a cseh főváros fokozódó etnikai heterogenitását, érintve a külföldi állampolgárok szegregálódását is. Aprólékos vizsgálatnak veti alá részben a bevándorlók életkori megoszlását, főként pedig elhelyezkedésüket a város

egyes körzeteiben. A folyamat bizonyos körzetekben módosította a népesség nemek szerinti megoszlását, s megállapítható Prága történelmi városmagjának, valamint keleti és déli részeinek fokozott kitétsége a bevándorlók költözéseinek (amit a korábbi lakosok kiköltözése kísért), miközben megjelenésük az agglomerációban elhanyagolható.

TÁRGYSZAVAK: nemzetközi migráció, külföldi állampolgárok, térbeli társadalmi tagozódás, Prága

HOLKA LÁSZLÓ

17/2018

A diverzifikálás és a foglalkoztatottság növekedésének térbeli tovagyűrűzése Írország régióiban

Sean O'Connor – Eleanor Doylec – Justin Doran: Diversity, employment growth and spatial spillovers amongst Irish regions

Regional Science and Urban Economics, 2018. 68. sz. 260–267. p.

DOI: [10.1016/j.regsciurbeco.2017.11.002](https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2017.11.002)

Az Európai Unió egyes országai között az utóbbi másfél évtizedben csökkentek a jövedelmi egyenlőtlenségek, ugyanakkor nőttek az egyes tagállamokon belüli regionális egyenlőtlenségek, jelentősen befolyásolva az országok belső kohézióját. Ezért előtérbe került a gazdasági növekedés természetének tanulmányozása, annak szemügyre vétele, mennyire rugalmas a folyamat, továbbá, hogy egyes összetevői miként hatnak a régiók közötti foglalkoztatottságra, amelynek szintje komoly eltéréseket eredményezett. Ismeretes, hogy uniós szinten a különbségek mérséklését szolgálják a strukturális és a kohéziós alapokból kiutalt összegek. Az eltérő növekedési pályák vizsgálatai kétféle következtetéssel jártak, ám eldöntetlen maradt a kérdés, vajon az egyes régiók eltérő növekedési üteme a konvergenciájukat vagy épp ellenkezőleg, széttartó mozgásukat fokozza-e.

Írország esetében a regionális és önkormányzati fejlesztésekről 2017-ben elfogadott Nemzeti Tervezési Keret előíranyozza a kiegyensúlyozott regionális fejlődés elérését, célként tűzve ki a foglalkoztatottság szintjének közelítését az ország régiói között, amihez fel kell tárnai az ezt elősegítő ipari struktúrákat. A tanulmány ennek érdekében azt vizsgálja, milyen szerepet játszik az ipari struktúra szakosodása és diverzifikációja a foglalkoztatottság növelésében. A vizsgálathoz felhasználták az Írország Központi Statisztikai Hivatalánál (CSO) veze-

tett adminisztratív üzleti regiszter adatait, amely tartalmazza huszonöt megye és két adminisztratív egység vállalkozásainak foglalkoztatottsági tényezőit (a megyéket a helyi szóhasználat régióknak is nevezi, megfelelnek a korábbi NUTS-4, majd 2003 óta a helyi adminisztratív egységek – Local administrative unit – első szintjének, LAU-1). A 2006 és 2012 közötti időszakot felölelő dizaggregált adatokat kiegészítették a rendelkezésre álló jövedelem, a népsűrűség, valamint a vállalatnagyság elérhető tényezőjeivel. Az elemzéshez a területi Durbin-modellt (SDM) alkalmazták, beépítve a területi autoregressziós modellt (SAM).

A kutatás középpontjában a gazdasági szektorok diverzifikáltsága állt, megkülönböztetve a teljesen diverzifikált, a kapcsolódó és az egymáshoz nem kapcsolódó diverzifikáltsággal rendelkező szektorokat. A korábbi kutatások kimutatták, hogy a gazdasági diverzifikáltság oltalmat jelenthet az üzleti ciklusok hullámmásával szemben, így elméletileg elkerülhetők a foglalkoztatottság és a jövedelmek szintjeinek kilengései. Másfelől viszont az egyes szektorok szakosodása előmozdítja az innovációt, a vállalatok nemcsak versenyeznek egymással a gyér erőforrásokért, de együtt is működnek – ám cserébe ez a magatartás kedvezőtlenül befolyásolja a foglalkoztatottság növekedését.

Az eredmények azt mutatják, hogy a gazdasági megrázkódtatásokkal szembeni rugalmasság elérésére a diverzifikáltság mindhárom válfaja kedvező hatást gyakorolt, azaz növelték a foglalkoztatottságot, miközben az egymáshoz nem kapcsolódó diverzifikáltságú szektorok esetében mutatkozott a legerőteljesebb pozitív hatás. Közvetett eredmények alapján megállapítható, hogy jelentős mértékben érvényesültek a területi tovagyűrűző hatások: tehát a szomszédos megyék tekintetében egyértelmű a földrajzi tényezők befolyása. Az egymáshoz kapcsolódó szektorok ugyan jótékonyan hatnak a helyi foglalkoztatottság emelésére, ám növekedését erősebben ösztönzi, ha a megye szektorok széles választékával rendelkezik. Magyarázat lehet erre, hogy az egymáshoz nem kapcsolódó diverzifikáltságú szektorok tovagyűrűzése serkenti a radikális újításokat, új tevékenységfajtákat honosítva meg. Ezzel szemben az egymáshoz kapcsolódó diverzifikáltságú szektorok inkább a termelékenység fokozásával tűnnek ki, nem pedig a foglalkoztatottak számának növelésével.

TÁRGYSZAVAK: regionális fejlesztés, diverzifikáltság, térségi hatások, Írország

HOLKA LÁSZLÓ

18/2018

Tartományi jövedelmi egyenlőtlenség és területi korreláltság Törökország tartományai között: 1992–2013

Çağrı Levent Uslu: Province Income Inequality and Spatial Autocorrelation Across Turkish Provinces: 1992–2013 *Sosyoekonomi*, 2017. 34. sz. 197–211. p.

DOI: [10.17233/sosyoekonomi.315759](https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.315759)

Mióta Törökország a nyolcvanas évek elején a gazdaság liberalizálása mellett döntött, az ország tartományai (vilajetjei) jövedelmi szempontból két részre szakadtak. Kisázsia fejlettebb nyugati fele és a keleti tartományok között az utóbbi bő két évtizedben sem csökkent a szakadék – ezt mutatták az Állami Tervezési Szervezet, majd a Fejlesztési Minisztérium 1981-ben megkezdett, azóta négy alkalommal végzett felmérései a tartományok társadalmi-gazdasági helyzetéről. A tanulmány a folyamat alakulásának, az egyes tartományok és a szomszédos adminisztratív egységek közötti jövedelmi egyenlőtlenségi viszonyoknak (a területi korreláltság) a vizsgálatát tűzte ki céljává, igyekezve egyben megvilágítani, vajon véletlenszerű-e az alacsony, illetve magas jövedelmű tartományok térbeli megoszlása. A szerző Törökország 27 alapítványi formában működő felsőfokú tanintézménye egyikének, az Isztambulban, 1996-ban alapított Yeditepe Egyetemnek, azon belül a közgazdasági karnak a munkatársa.

A regionális jövedelmi egyenlőtlenségekre vonatkozó irodalmat áttekintve megállapítja, hogy az adatok alapján nincs nyoma a tartományok közötti konvergenciának. A török kutatók a jelenségre háromféle magyarázattal szolgálnak: vagy az ország még nem ért a végére a gazdaságfejlesztési folyamatnak s így fennmaradtak az egyes ágazatok termelékenysége közötti különbségek, vagy a makrogazdasági környezet és a gazdaságpolitika eltérő hatást gyakorolt a tartományokra. Végül az is lehetséges, hogy a jövedelmi rés szűkítésére vonatkozó kormányzati lépések nem jártak megfelelő eredménnyel.

A tanulmány a tartományok egy főre jutó bruttó hazai termékének (GDP) értékeiből indul ki. Az eljárást két akadály nehezítette. Egyrészt 1989 és 2011 között a tartományok száma 67-ről 81-re emelkedett. Másrészt a Török Statisztikai Hivatal (TURKSTAT) csupán 1987 és 2001 között adott ki a területi GDP-re vonatkozó számításokat, 2001-től nem elérhető róluk hivatalos statisztika. Az első nehézséget az új és a régi tartományok adatainak átszámításával lehetne megoldani. Valódi

kulcsot azonban más adott: mivel a fejlődő országok többségében nem állnak rendelkezésre az országos szint alatti GDP-re vonatkozó adatok, 2012-ben amerikai kutatók javaslatot tettek a ki nem számított gazdasági tevékenységeknek az éjjeli világítás mérésével történő becslésére.¹ Az eljárás során első lépésben kiszámítják a területi egységek részesedését az adott ország teljes fénykibocsátásából, majd ennek arányában elosztják közöttük a gazdaság teljes GDP-értékét. A módszert 2016-ban alkalmazták Törökország 81 tartományára, az 1992 és 2013 közötti időszakokra. A kapott eredmények ellenőrzése nagyfokú megbízhatóságról tanúskodott. Ezzel együtt a tanulmány szerzője egybevetette az éjszakai fénykibocsátás és a TURKSTAT korábbi tartományi beosztás szerinti, 1992 és 2001 közötti adatait, és erős korrelációt mutatott ki közöttük.

A területi jövedelmi egyenlőtlenségeket a szerző regionális Gini-együtthatókkal számította, felhasználva mind a népességszámtól független, mind pedig az adott jövedelmi csoportokat és a népességszámot is figyelembe vevő, súlyozott változatát. A súlyozatlan változattal mért egyenlőtlenség értelemszerűen meghaladta (négyeszeresen) a súlyozott index segítségével megállapított értékeket; az alacsony és a magas jövedelmű tartományok közötti választóvonalat a tartományok átlagához viszonyítva elmondható, hogy a magas jövedelműek közé soroltakban élt a népesség 62%-a. A tanulmány az egymással szomszédos tartományokban megfigyelt változók korrelációját Moran-féle szórásdiagramokon szemlélte.

Vizsgálatukból leszűrhető, hogy a magas jövedelmű tartományok Törökország nyugati részén összpontosulnak, a választóvonalat a Bartintól Hatayig húzódó vonal képviseli. Nyugaton csupán két tartomány (Afyon és Usak) jelent kivételt: a vizsgált időszak folyamán nem sikerült felemelkedniük a magas jövedelmű egységek soraiba.

TÁRGYSZAVAK: területi jövedelemeloszlás, területi Gini-index, területi korreláltság, Törökország

HOLKA LÁSZLÓ

¹ J. Vernon Henderson – Adam Storeygard – David N. Weil: Measuring Economic Growth from Outer Space. *American Economic Review*, 2012. 2. sz. 994–1028. p
Elérhető: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.102.2.994>.

19/2018

Esélyek egyenlőtlensége az egészségügyben: Chile esete az adatok tükrében

Kevin Gallardo – Liseth Varas – Mauricio Gallardo: Inequality of opportunity in health: evidence from Chile *Revista De Saúde Pública*, 2017. 110. sz. 1–10. p.
DOI: [10.11606/s1518-8787.2017051007034](https://doi.org/10.11606/s1518-8787.2017051007034)

Chile az utóbbi három évtizedben az egy főre jutó jövedelem tekintetében a többi dél-amerikai államhoz viszonyítva jelentős növekedést ért el. Ezzel együtt az országot tekintélyes egyenlőtlenségek sújtják: a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai között itt a legmagasabb a rendelkezésre álló jövedelmekre vonatkozó Gini-index értéke. Az egyenlőtlenség aggasztó társadalmi jelenségének taglalása tág teret kapott a politikai és a tudományos életben, különösen a jövedelmek és az oktatási rendszer kérdéseit sodorva az érdeklődés előterébe. Ugyanakkor kevesebb figyelem jutott az egészségügy terén mutatkozó egyenlőtlenségekre, holott a nemzetközi tapasztalatok tanúsága szerint a társadalmi jólétnek ez a vonatkozása lényeges szerepet játszhat a fennálló társadalmi egyenlőtlenségek enyhítésében.

A tanulmány előzményeit képviselő szórványos vizsgálódások némelyike regionális és intézményi (kórházi) esetekre szorítkozott. Az egészségügyi egyenlőtlenségekre is kitérő országos áttekintések egyike az egészségi állapot önértékelése (self-rated health, „önminősített egészségmutató”) és a jövedelmi helyzet kapcsolatát világította meg a chilei társadalmi-gazdasági jellemzők vizsgálatának (CASEN) adatai alapján, többszintű logisztikai regresszió útján. A másik vizsgálódás ugyanennek a felmérésnek az eredményei alapján tanulmányozta az esélyek alakulását az ivóvízhez való hozzáférésben, valamint a megfelelő gyermektáplálás elérhetőségében, pontbecsléssel.

Az egyenlőtlenségek más megközelítésű vizsgálatára vállalkoztak az elemzés szerzői, a Chile északi kikötővárosában, Coquimbóban 1956 óta működő Universidad Católica del Norte munkatársai. Ők az egész országot lefedő chilei nemzeti egészségügyi felmérés (ENS) adataiból indultak ki, amelyet 2010-ben végzett el a chilei egészségügyi minisztérium. Alapvető változóként az egészségi állapot önértékelési mutatójának öt kategóriáját alkalmazták (az európai helyett az Egyesült Államok beosztásában). Ugyanakkor az egyenlőtlenségek tanulmányozásának kétféle módja közül nem a kimenetek felőli megközelítést választották, hanem a lehetőségek szemügyre vételét. Ily módon a kérdést a körülmények, az egyén ellenőrzésén kívül álló tényezők által behatárolt felfogásban szemlélték, nem pedig az egyéni erőfeszítések felől közelítve. Eljárásukban

az esélyegyenlőtlenséget a teljes eloszlásokra nem paraméteres tesztek alkalmazásával és a másodrendű sztochasztikus dominancia kritériumának segítségével elemezték. Értelemszerűen kitértek az esélyegyenlőtlenségek összefüggéseire a különböző „körülmenyekkel”, így az érintettek nemével, a háztartások jövedelmével, az anya végzettségének szintjével, valamint a lakóhely jellegével.

Az elemzéshez elvégezték az ENS kiigazításait. A minta eredetileg 4963 főből állt, és 15 évnél idősebbekre terjedt ki; a tanulmány kiiktatta a 20 év alattiakat, hogy a felnőttkorúakra összpontosítson. Továbbá az anyák iskolai végzettségét az egészségügyi minisztérium vizsgálata 14 kategóriában adta meg, amelyeket 4 csoportba vontak össze; mivel pedig a megkérdezettek 26%-a nem tudta megadni édesanyja végzettségét, a megoszlást becsléssel pótolták. A 2002. évi népszámlálás adatai szerint Chile népességének 50,7%-a volt nő; a városi lakosság aránya elérte 86,6%-ot. A regionális elemzés egyszerűsítése végett a szerzők az ország 2007-ig érvényes közigazgatási beosztását vették alapul (13 egység a jelenlegi 15 helyett). A háztartási jövedelmek besorolásának alapja a GfK Chile által az országról a 2002. évi népszámlálás alapján készített társadalmi-gazdasági térkép lett; az öt fokozatból álló besorolást átszámították az ENS adataira (így a legmagasabb kategóriába a háztartások 6,4, a legalacsonyabbba 20,9%-a került).

Az esélyegyenlőség megítéléséhez külön kell választani a jólét elérését megengedő egyéni erőfeszítéseket az eredményt befolyásoló körülményektől. Az erőfeszítések abszolút mértékegységei ugyanakkor alkalmazhatatlanok a helyzet megítélésére: a kedvezőbb körülmények csekélyebb erőfeszítéseket követelnek meg az érintettektől. Az egészségi állapot terén például a magasabb jövedelműek nemcsak kedvezőbb étrendet állíthatnak össze, de edzőtermet, uszodákat látogathatnak. Így az erőfeszítések relatív mértékének megállapítása válik szükségessé. Ennek elvégzéséhez egy feltételes eloszlás megállapítására volt szükség: a John Roemer által javasolt eljárásnak megfelelően a szegények első percentiljében kifejtett erőfeszítéseket azonosnak vették a gazdagok első percentiljében kifejtett erőfeszítésekkel.

A számítások eredményei azt mutatják, hogy az egészségügyi esélyek tekintetében Chilében a nők kedvezőtlenebb helyzetben vannak; hogy a városiaknak jobbak a kilátásaik; esélyt növel az anya magasabb végzettsége, és hogy az ország régiói közül messze a főváros, Santiago és vonzáskörzete nyújtja a legnagyobb esélyeket.

TÁRGYSZAVAK: egészségügyi mutatók, esélyegyenlőtlenség, Chile

20/2018

A betegek tapasztalatainak mérése (PREM). Az OECD és a tagállamok által 2006 és 2016 között elért haladás

Rie Fujisawa – Nicolaas S. Klasinga: Measuring patient experiences (PREMS). Progress made by OECD and its member countries between 2006 and 2016

OECD Health Working Papers, 2018. 102. sz. 1–63. p.

DOI: [10.1787/893a07d2-en](https://doi.org/10.1787/893a07d2-en)

Az utóbbi évtizedben az egyes országok egészségügyi rendszereinek minőségvizsgálatában előtérbe kerültek a betegelégedettségi felmérések. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) szakértőinek a tagállamok egészségügyi ellátásáról szóló legutóbbi, 2017-ben készült elemzésébe¹ így már bekerültek 17 olyan tagállam betegelégedettségi adatai az ambuláns kezelés minőségéről, amely legalább egy országos felmérést végez az ellátásban részesülők tapasztalatairól. Hiányoznak a betegelégedettséget ennél nagyobb időközönként mérő országok, így Magyarország, Görögország, Lettország, Szlovákia, Szlovénia és Törökország adatai.

Ismeretes, hogy Magyarországon léteztek és léteznek ilyen felmérések, ám még nem öltöttek országos méreteket. Az első fecske az Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet 1993-ban, ezer főn végzett vizsgálata volt, ezt követte az OEP felkérése alapján előbb 1999-ben a Szonda Ipsos lebonyolításában végrehajtott Első Országos Betegelégedettségi Vizsgálat, majd 2001-ben a második hasonló vizsgálat. 2004-ben is zajlott ilyen tudakozódás a kórházakból hazabocsátott betegek körében, végül 2005-ben mértek országos járóbeteg-elégedettséget. Azóta az Országos Alapellátási Intézet 50 praxisonál önellenőrzés útján nyert eredményeket 2009-ben, a kórházak pedig maguk is készítettek betegelégedettségi felméréseket, változatos módszerek alkalmazásával.²

A rendszeresség és az összehasonlítást lehetővé tevő módszertan elterjesztését tartja egyik feladatának az OECD egészségügyi minőségindikátorainak fejlesztésével foglalkozó szakértői csoport, ezért végezte el a tagállamokra a 2006 és 2016 közötti évtizedre jellemző helyzet

áttekintését, egy 2014 és 2016 között folytatott tájékozódás alapján. A 32 oldalas törzsszöveget és 7 mellékletet tartalmazó összeállítás a pácienseket középpontba állító ellátás szintjének javításához kétféle felmérést tart szükségesnek: egyfelől a betegeknek az ellátás során szerzett tapasztalatait (PREM), amelyek felölelik a nővérekkel és orvosokkal folytatott kommunikációt, a személyzet készségességét, az ellátás folyamán az egyes szakaszok által észlelt eredményességet (PROM), ami az illetők egészségi állapotával kapcsolatos szubjektív megítélést fedi. A kétféle tudakozódás egymást kiegészítő információkat tartalmaz, s egyértelmű, hogy nemzetközi egybevetésük a különböző országok egészségügyi rendszereinek eltérései miatt rendkívül körülményes.

A betegelégedettség hosszabb távon történő mérésére egyes tagállamok önálló intézményeket hoztak létre 2004 és 2006 között (Ausztria, Dánia, Hollandia, Nagy-Britannia, Norvégia), máshol meglévő intézmények végzik ezt a feladatot (Kanada, Izrael, Koreai Köztársaság), és van, ahol több szervezet bevonásával derítik fel a betegek vélekedését (Cseh Köztársaság, Németország). Ugyanakkor Ausztráliában a statisztikai hivatal látja el ezt a feladatot. Tucatnyi tagállam a felmérések előkészítésébe fókuszcsoportok révén bevonja az érintetteket is; az országok egynegyedében a betegek a kérdések megfogalmazásában is részt vesznek, míg Ausztria, Észtország, Japán és Svájc ez ideig nem alkalmazza ezt a megoldást. A PREM-felmérések eredményeinek felhasználása nem feltétlenül szorítkozik az intézmények és praxisok rangsorolására, a betegeknek az ellátási helyek jellegéről történő tájékoztatására: Dánia, Franciaország, Izrael és Kanada a kórházak akkreditációjában is szerephez juttatja a kapott adatokat, Ausztrália, a Cseh Köztársaság és az Egyesült Királyság (Anglia) pedig az alapellátás minőségbiztosításában is szerepelteti.

TÁRGYSZAVAK: betegelégedettség, egészségügyi indikátorok

HOLKA LÁSZLÓ

¹ *Health at a Glance 2017. OECD Indicators*. Elérhető: <http://www.oecd.org/health/health-systems/health-at-a-glance-19991312.htm>.

² Boncz Imre: *Kutatásmódszertani alapismeretek*. Pécs, 2015, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar. 191–192. p. Elérhető: http://www.etk.pte.hu/protected/OktatasiAnyagok/%21-Palyazati/sport/Kutatasmodzertan_e.pdf.